

УДК 339.7(100):336.2

Дем'янчук М.А.¹, Бурляй А.П.²

¹ д-р.економ.наук, доц., проф. ОНУ ім. І.І. Мечникова,
доц. Центру дослідження міграції, Варшавський університет

² д-р.економ.наук, проф., доц. Центру дослідження міграції, Варшавський
університет

МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА ДОПОМОГА ТА ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення в Україну російських військ спровокувало багато великих кризових ситуацій у всіх сферах економічного та соціального життя. Складні ситуації вирішення адміністративно-воєнних питань, логістичних, енергетичних, гуманітарних, сприяли дуже швидкому та різкому падінню доходів державного бюджету, що призвело до недостатності коштів на виконання державою своїх функцій. В таких умовах уряди країн, представники міжнародних організацій та інституцій протягнули досить швидко фінансову «руку допомоги». Проте який вплив може мати фінансова допомога України на майбутню післявоєнну фінансово-економічну стабільність країни, на її платоспроможність та фінансову незалежність залишається на даний час не дослідженим, оскільки рано чи пізно частину такої фінансової допомоги, яку залучено на кредитних умовах доведеться повертати і це буде додатковим тягарем не тільки на державний бюджет, а й на плечі нації, яка буде відбудовувати свою власну незалежну державу.

Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану, схвалені Радою Національного банку України [1], та систематична допомога закордонних партнерів допомогла не втратити платоспроможність врахуюючи девальвацію гривні. З початку повномасштабного російського вторгнення

на території України уряд Європейського Союзу та країни, що входять до його складу постійно надають допомогу різного роду, зокрема: економічну, гуманітарну, допомогу із забезпечення цивільного захисту, підтримки української армії, розслідування військових злочинів, підтримки біженців, захисту дітей, відновлення та відбудови країни.

Економічна допомога надається переважно у вигляді фінансової допомоги від іноземних партнерів. Зокрема фінансова допомога може надходити не тільки у формі кредитів, але й ще у формі гарантій за кредитами та грантів. Найбільш необтяжливою формою для державного бюджету України, що перебуває у воєнному стані, є гранти, оскільки тільки вони не збільшують борговий тягар (табл. 1). Загальна сума оголошеної двосторонньої фінансової допомоги Україні перевищує в 66 млрд євро, з яких 43,39% оголошено у формі грантів, 52,02% – у формі кредитів, 3,16% – у формі гарантій і 1,44% – СВОП-лінія від Польського центрального банку.

Таблиця 1 - Обсяги оголошеної двосторонньої фінансової допомоги Україні за періодами (01.02.2022-15.01.2023 рр.)

Роки	Місяці	Тип фінансової допомоги (конвертована вартість у млн євро)				Всього
		Гранти	Гарантії	Кредити	СВОП-лінія	
2022	Лютий	212,10	-	2 429,76	952,38	3 594,24
	Березень	1 120,96	127,62	2 245,24	-	3 493,81
	Квітень	537,76	890,93	889,83	-	2 318,51
	Травень	8 445,28	-	9 620,55	-	18 065,83
	Червень	-	-	139,87	-	139,87
	Липень	100,00	100,00	514,71	-	714,71
	Серпень	117,07	-	200,00	-	317,07
	Вересень	4 358,21	476,19	-	-	4 834,40
	Жовтень	987,78	-	-	-	987,78
	Листопад	51,65	-	18 100,00	-	18 151,65
	Грудень	12 791,97	496,52	99,40	-	13 387,89
2023	Січень	4,50	-	-	-	4,50
	Лютий	-	-	200,00	-	200,00
Всього		28 727,27	2 091,26	34 439,35	952,38	66 210,26

Джерело: складено авторами на основі даних The Ukraine Support Tracker [2].

Окремої уваги слід приділити структурі державних доходів з позиції їх надходження: у вигляді податкових або неподаткових надходжень чи у вигляді коштів від закордонних країн і міжнародних організацій. Якщо до війни в державному бюджеті України обсяги коштів від закордонних країн і міжнародних організацій становили лише в мажах від 0,06% до 1,51%, тобто їх частина була не значною і вони не мали значного впливу на бюджет, то під час військових дій така ситуація кардинально змінилась.

У 2022 році в державному бюджеті 26,92% становлять іноземні кошти [3], які в умовах падіння активності підприємницької діяльності підтримали спроможність виконання уряду своїх зобов'язань принаймні в середні країни.

Говорячи про обтяжливість державного бюджету за рахунок зростання боргового навантаження доречно зазначити скільки щорічно Україна витрачає на його обслуговування. Так, щорічно виплачували 3,0-3,5% в розрахунку від обсягів ВВП або 12-13% в розрахунку від обсягів доходної частини державного бюджету.

Тому в умовах воєнних дій та зростання боргового навантаження особливої уваги потребує середньо та довгострокове планування обслуговування боргового навантаження України, яке надасть можливість досягнути довоєнних показників за досить короткий період.

Враховуючи платежі за державним боргом, прогнозовані Міністерством фінансів України [4-5], доцільно відмітити, що найбільший їх обсяг приходить на 2023 рік за внутрішнім боргом та на 2024 рік за зовнішнім боргом (рис. 1).

Порівнюючи видатки на обслуговування державного боргу за таких обсягів платежів, зазначимо, що наразі протягом 2023 року заплановано 27,9% доходів бюджету за внутрішнім боргом та 6,7% за зовнішнім боргом, що в кілька раз перевищує аналогічні показники минулих років. В розрахунку до обсягів ВВП платежі за внутрішнім боргом становлять 10,1% ВВП та за зовнішнім боргом 2,4% ВВП.

Аналогічну ситуацію можна спостерігати і протягом 2024 року, на який заплановано приблизно 14,8% бюджету (5,8% ВВП) на сплату внутрішнього боргу та 17,9% (7,0% ВВП) бюджету на сплату зовнішнього боргу.

Отже, Україна в умовах воєнної ескалації та серйозних труднощів, пов'язаних з наповненням державного бюджету потребує виваженого та якісного управління, особливо за підтримки західних партнерів. Враховуючи воєнний стан в країні, значне скорочення ВВП та доходної частини державного бюджету, визначено, що реальне виділення прогнозованого обсягу видатків є практично неможливим, навіть якщо строк погашення за деякими видами заборгованості настає протягом 2023-2024 років.

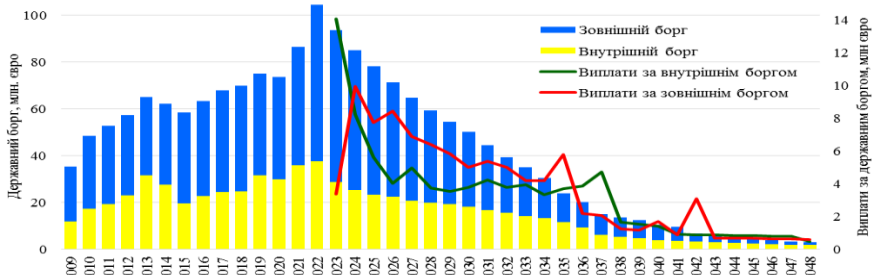


Рис. 1. Прогнозований стан державного зовнішнього та внутрішнього боргу України з урахуванням прогностичних платежів станом на 01.02.2023 р.
Примітка: дані за 2023-2048 роки прогнозовані. Джерело: розраховано і побудовано авторами на основі використання даних [4-5].

Вважаємо, що доцільно було б розглянути і запланувати можливість реструктуризації державного боргу найбільш лояльними методами. Враховуючи пільгові умови (безпосередньо строковість та платність) надання кредитів міжнародними фінансовими організаціями та урядами інших країн, доцільніше було б відтермінування частини платежів на кілька років, за які Україна хоча би частково відновила економіку і доходи державного бюджету дозволяли б їх зробити. Таке рішення значно сприяло б скороченню видатків на обслуговування державного боргу найближчими роками та не спровокувало необхідного різкого скорочення видатків за багатьма сферами економічної діяльності, зокрема видатків на соціальне забезпечення та розвиток підприємництва, оскільки населення країни та суб'єкти підприємницької діяльності в період повосенної відбудови потребуватимуть значної допомоги на відновлення гідного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану: Схвалено рішенням Ради Національного банку України від 15 квітня 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/hJTwdIrBPNWeMzk> (дата звернення: 15.03.2023).
2. Trebesch Ch., Antezza A., Bushnell K., Frank A., Frank P., Franz L., Kharitonov I., Kumar Bh., Rebinskaya E., Schramm S. "The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how?" Kiel Working Paper, No. 2218. Kiel, 2022. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/data-sets/ukraine-support-tracker-data-17410/> (дата звернення: 15.03.2023).
3. Міністерство фінансів України. Діяльність. Бюджетна політика. Бюджет. Державний бюджет. Бюджет 2022. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (дата звернення: 15.03.2023).

4. Міністерство фінансів України. Діяльність. Боргова політика. Боргова статистика. Державний борг та гарантований державою борг. Державний та гарантований державою борг України за станом на 31.12.2022. <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg> (дата звернення: 15.03.2023).

5. Міністерство фінансів України. Діяльність. Боргова політика. Боргова статистика. Боргові платежі та прогнози. Прогнозні щомісячні платежі за державним боргом у 2023-2048 роках за діючими угодами станом на 01.02.2023. URL: <https://mof.gov.ua/uk/borgovi-platezhi-ta-prognozi> (дата звернення: 15.03.2023).